

Sut mae gwneud hawliad yn y llys?

I bobl sydd am fynd ag anghydfod i'r llys

Ynglŷn â'r daflen hon

Mae'r daflen hon ar gyfer pobl sydd am fynd â hawliad i'r llys. Mae'n esbonio:

- sut i baratoi eich hawliad llys;
- sut i gychwyn eich hawliad; a
- beth fydd y llys yn ei wneud pan fyddant yn cael eich hawliad.

Gwybodaeth bwysig am y daflen hon. Canllaw yn unig yw'r daflen hon. Efallai y byddwch eisiau cyngor cyfreithiol annibynnol cyn gwneud unrhyw benderfyniad sy'n seiliedig ar y daflen hon.

Os oes arnoch angen y daflen hon mewn fformat arall, er enghraifft mewn print bras, dylech gysylltu â'ch llys lleol.

Cynnwys

A oes rhaid imi fynd â fy hawliad i'r llys?	3
Beth os mynd i'r llys yw fy unig opsiwn?	3
A fydd angen cyngor cyfreithiol arnaf os af i'r llys?	3
A ydyw'n costio i fynd i'r llys?	4
Os byddaf yn ennill, a fyddaf yn cael yr arian sy'n ddyledus imi?	4
Ai'r llysoedd sirol sy'n delio â phob anghydfod?	4
Beth sydd angen imi ei wneud cyn cychwyn hawliad?	5
Sut mae gwneud hawliad?	5
Beth os nad wyf yn gwybod faint yn union yr wyf yn ei hawlio?	6
A allaf hawlio llog ar yr arian sy'n ddyledus imi?	6
Beth sy'n digwydd ar ôl imi anfon fy hawliad i'r llys?	6
Pa lwybr y gall anghydfod ei ddilyn yn y llys	7
Ble allaf gael mwy o wybodaeth?	8

A oes rhaid imi fynd â fy hawliad i'r llys?

Nac oes. Dim ond yn niffyg popeth arall y dylech fynd i'r llys. Gall fod yn broses ddrud, llawn straen a chymryd amser hir.

Cyn mynd i'r llys, dylech geisio dod i gytundeb mewn modd arall, er enghraifft drwy:

- **negodi cytundeb** yn uniongyrchol gyda'r unigolyn neu'r sefydliad;
- **cynnwys Ombwdsmon** a allai weithredu fel canolwr annibynnol;
- **defnyddio cyfryngwr** i'ch helpu chi a'r unigolyn arall i ddod o hyd i ateb eich hunain;
- **cynnwys cyflafareddwr** a fydd yn gwneud penderfyniad sy'n rhwymo'r ddwy ochr a fydd yn datrys y broblem; neu
- **gysylltu â rheoleiddiwr** a allai eich helpu i ddelio ag unrhyw broblemau ynghylch ffonau llinell dir a ffonau symudol, y rhynggrwyd, a dŵr a chyflenwadau ynni domestig fel nwy a thrydan.

Gallai dewis ffordd arall ddatrys eich problem yn gynt a bod yn rhatach ichi. Gallai hefyd roi ateb gwell i'ch problem, ac un sy'n para'n hirach.

Cofiwch, disgwylir ichi geisio dod o hyd i ffordd arall o ddod i gytundeb cyn mynd â'ch hawliad i'r llys. Neu, efallai y bydd y llys yn penderfynu na fyddwch yn cael eich costau'n ôl neu y dylech dalu costau'r parti arall (diffynyddion), hyd yn oed os enillwch yr achos.

Beth os mynd i'r llys yw fy unig opsiwn?

Os na allwch ddatrys eich anghydfod mewn unrhyw ffordd arall, efallai y byddwch chi neu'r unigolyn arall yn yr anghydfod yn penderfynu gwneud hawliad drwy'r Llys Sirol. Unwaith y byddwch wedi cychwyn hawliad, byddwch yn dechrau ar broses y llys.

A fydd angen cyngor cyfreithiol arnaf os af i'r llys?

Oherwydd y gofynnir ichi brofi eich hawliad yn y llys, bydd angen ichi ddeall sail gyfreithiol eich hawliad. Gallai arbed amser ac arian i chi ac i'r diffynnydd os byddwch yn cael cyngor cyfreithiol i weld a ydyw'n werth ichi wneud hawliad, a beth sydd angen ichi ei wneud i baratoi ar ei gyfer.

Dylech bob amser gael cyngor cyfreithiol annibynnol os yw eich hawliad:

- yn fwy na £10,000;
- yn hawliad anaf personol; neu
- os ydych yn gwneud hawliad yn erbyn cwmni neu sefydliad.

Gallwch fod yn gymwys i gael cymorth cyfreithiol. Ewch i www.gov.uk/legal-aid am ragor o wybodaeth neu ganolfan cyngor ar bopeth yn www.adviceguide.org.uk (gweler 'Ble allaf gael rhagor o wybodaeth?'

A ydyw'n costio i fynd i'r llys?

Ydy. Os byddwch yn cychwyn hawliad yn y llys, efallai y bydd angen ichi dalu ffi llys. Efallai y bydd angen ichi hefyd dalu ffioedd llys pellach ar wahanol adegau o broses y llys.

Cewch restr o ffioedd y llys yn ffurflen EX50 Ffioedd y Llys Sifil a'r Llys Teulu.

Efallai ni fydd angen i chi dalu ffi os yw eich sefyllfa ariannol, neu byddai talu ffi, yn achosi caledi i chi. I gael rhagor o wybodaeth, neu i wneud cais am gael dileu ffi, darllenwch y llyfryn **EX160A – Ffioedd Llys a'r Tribiwnlys – A oes rhaid i mi eu talu?** Mae hefyd ar gael ar-lein yn hmctsformfinder.justice.gov.uk

Hefyd efallai y bydd rhaid ichi dalu am gynrychiolydd cyfreithiol, ac unrhyw dystion neu arbenigwyr sy'n cael eu galw. Ond os byddwch yn ennill yr achos, byddwch efallai'n gallu cael peth o'r arian hwn yn ôl.

Os byddaf yn ennill, a fyddaf yn cael yr arian sy'n ddyledus imi?

Os enillwch yr achos, gall y llys orchymyn i'r parti arall (diffynnydd) dalu unrhyw arian sy'n ddyledus i chi neu i ad-dalu unrhyw arian a dalwyd gennych eisoes.

Fodd bynnag, os nad yw'r diffynnydd yn ufuddhau i'r gorchymyn, bydd angen ichi ofyn i'r llys weithredu, ac am hyn efallai y bydd rhaid ichi dalu ffi arall. Os yw'r diffynnydd yn ddi-waith neu'n fethdalwr, rydych yn annhebygol o gael eich arian yn ôl.

Ai'r llysoedd sirol sy'n delio â phob anghydfod?

Y llysoedd sirol sy'n delio â'r rhan fwyaf o hawliadau.

Gellir delio â rhai hawliadau yn yr Uchel Lys (naill ai mewn cofrestrfa ddosbarth neu yn y Llysoedd Barn Brenhinol yn Llundain). Fodd bynnag, gallwch ond fynd â'ch hawliad i'r Uchel Lys os yw eich hawliad:

- yn debygol o fod am fwy na £100,000
- yn hawliad anaf personol ac mae gwerth yr hawliad yn £50,000 neu fwy; neu
- yn gorfod, dan gyfraith benodol, mynd i'r Uchel Lys.

Os ydych yn gwneud eich hawliad yn yr Uchel Lys, bydd angen ichi nodi pa un o'r amodau hyn sy'n berthnasol iddo.

Beth sydd angen imi ei wneud cyn cychwyn hawliad?

Cyn cychwyn hawliad, fel arfer bydd y llys yn disgwyl i chi a'r diffynnydd gymryd nifer o gamau i geisio datrys yr anghydfod. Gelwir y camau hyn yn brotocolau cyn-achos ac maent yn golygu eich bod chi a'r diffynnydd yn rhannu gwybodaeth ac yn ceisio datrys y mater heb fynd i'r llys. Os yw'r achos yn mynd i'r llys er hynny, mae'r wybodaeth sydd wedi'i rhannu yn sicrhau bod modd rheoli'r achos yn briodol.

Mae protocolau penodol ar gyfer rhai mathau o achosion, er enghraifft hawliadau anaf personol, esgeulustod proffesiynol, tai yn adfeilio, gwaith adeiladu a pheirianeg.

Os nad ydych yn cydymffurfio â'r protocolau cyn-achos hyn, gall y llys orfodi sancsiynau arnoch. Am ragor o wybodaeth am brotocolau cyn-achos, ewch i

www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/protocol.

Sut mae gwneud hawliad?

Bydd angen ichi lenwi ffurflen benodol sy'n berthnasol i'r math o hawliad sydd gennych. Gallwch wneud hyn ar bapur neu ar-lein. Ond os ydych yn cychwyn eich hawliad ar-lein, rhaid i'ch hawliad fod yn erbyn dim mwy na dau unigolyn.

Llenwi'r ffurflen bapur

Gallwch lawr lwytho'r ffurflen berthnasol oddi ar hmctsformfinder.justice.gov.uk.

Mae canllawiau ynghlwm wrth y ffurflen hon, sy'n eich cynorthwyo ar sut i'w llenwi. Mae'n bwysig eich bod yn darllen y canllawiau hyn yn ofalus cyn dechrau llenwi'r ffurflen hon. Mae'r canllawiau hefyd yn cynnwys gwybodaeth i'r diffynnydd yn esbonio'r broses.

Pan fyddwch wedi llenwi'r ffurflen, dylech ei llungopïo ynghyd â'r canllawiau i'r diffynnydd. Mae angen ichi wneud copi o'r ddwy ddogfen hon ar gyfer bob diffynnydd yr ydych yn hawlio ganddynt, yn ogystal â chopi ar gyfer y llys. Bydd angen i chi wedyn anfon yr holl gopïau i'r llys. Dylech wneud yn siŵr eich bod hefyd yn cadw un copi i chi eich hun.

Efallai y bydd rhaid ichi hefyd dalu ffi llys, naill ai fel arian parod neu siec, a'i gwneud yn daladwy i 'Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM'.

Os oes angen help arnoch i lenwi'r ffurflen, dylech gysylltu â chanolfan Cyngor ar Bopeth. Ni all staff y llys eich cynghori ynghylch beth i'w ysgrifennu ar y ffurflen ond byddant yn ceisio eich helpu lle medrant.

Gwneud hawliad ar-lein

I gychwyn eich hawliad, ewch i www.moneyclaim.gov.uk

Mae'r canllawiau ar-lein hefyd yn egluro'r broses ac yn rhoi'r holl wybodaeth sydd ei hangen arnoch i lenwi'r ffurflen. Bydd y wefan yn cyfrifo ffi'r llys i chi a bydd angen ichi ei thalu gyda cherdyn credyd neu ddebyd. Mae gwneud hawliad ar-lein yn ffordd syml, cyfleus a diogel o wneud, ac ymateb i mathau penodol o hawliadau.

Beth os nad wyf yn gwybod faint yn union yr wyf yn ei hawlio?

Mewn rhai achosion, efallai na fyddwch yn gallu dweud yn union beth yw gwerth eich hawliad. Er enghraifft, os ydych yn hawlio iawndal am golled neu anaf, efallai na fyddwch yn gallu gweithio allan faint yn union i hawlio amdano. Ond efallai y gwyddoch na allwch adennill iawndal dros swm penodol, er enghraifft na fydd yr iawndal yn fwy na £5,000. Gelwir hyn yn hawlio 'swm amhenodol o arian'.

A allaf hawlio llog ar yr arian sy'n ddyledus imi?

Gallwch. Os ydych am hawlio llog, dylech gynnwys y testun canlynol yn yr adran 'Manylion yr hawliad' ar y ffurflen:

"Mae'r hawlydd yn hawlio llog dan adran 69 Deddf Llysoedd Sirol 1984 ar gyfradd o [8]% y flwyddyn o'r [dyddiad pan ddaeth yr arian yn ddyledus ichi] hyd at [dyddiad cychwyn yr hawliad] am £ [swm] a hefyd llog ar yr un gyfradd hyd at ddyddiad y dyfarniad neu pan telir yr arian (os yw hyn yn gynt) ar gyfradd ddyddiol o [cyfradd llog ddyddiol]."

Mae'r gyfradd llog yn dibynnu ar y math o hawliad yr ydych yn ei wneud. Am ragor o wybodaeth, siaradwch a chynghorydd cyfreithiol neu ewch i www.gov.uk/make-court-claim-for-money/work-out-interest.

I gyfrifo eich cyfradd llog ddyddiol, defnyddiwch y cyfrifiad canlynol:

$0.00022 \times [\text{swm yr ydych yn hawlio}]$

I weithio allan faint o log sy'n ddyledus ichi hyd at ddyddiad eich hawliad, defnyddiwch y cyfrifiad canlynol:

$[\text{nifer y dyddiau sydd wedi mynd heibio}] \times [\text{eich cyfradd llog ddyddiol}]$

Yna gallwch ychwanegu'r swm hwn at y swm yr ydych yn ei hawlio.

Beth sy'n digwydd ar ôl imi anfon fy hawliad i'r llys?

Pan fydd y llys wedi derbyn a chychwyn eich hawliad, byddant yn anfon Hysbysiad Cychwyn atoch. Byddant hefyd yn anfon copi o'ch hawliad at y diffynnydd. Mae'r

- diffynnydd yn cael yr opsiwn o
- addef, amddiffyn neu
- addef eich hawliad yn rhannol.

Pa lwybr y gall anghydfod ei ddilyn yn y llys

Mae'r diagram isod yn dangos sut y gall hawliad ynghylch anghydfod fynd rhagddo drwy'r llys. Mae'r daflen hon yn sôn am y rhan o'r broses sydd wedi'i hamlygu

Anghydfod

Ystyr anghydfod yw pan fo rhywun yn anghytuno ag unigolyn neu sefydliad arall, er enghraifft ynghylch arian sy'n ddyledus.

Dechrau proses y llys

Mae proses y llys yn dechrau pan gaiff hawliad ei wneud drwy'r llysoedd. Yna, gellir naill ai amddiffyn yr hawliad neu ei addef.

Amddiffyn yr hawliad

Os caiff yr hawliad ei amddiffyn neu os na allwch chi na'r parti arall gytuno ar yr arian sy'n ddyledus, bydd yr anghydfod yn mynd gerbron y llys.

neu

Opsiwn arall yn hytrach na'r llys

Mae'r llys yn gofyn i chi geisio datrys yr anghydfod drwy ffyrdd eraill yn hytrach na mynd i'r llys. Yn gyffredinol, mae'r ffyrdd hyn yn rhatach ac yn gyflymach. Os bydd ffordd arall yn llwyddiannus, bydd y broses yn dod i ben gyda hynny.

Trac hawliadau bychain

Yn achos hawliadau am £10,000 neu lai, mae'n debygol y delir â'r rhain drwy broses y trac hawliadau bychain. Fel rheol, bydd yr achosion hyn yn para llai na chwe mis.

neu

Aml-drac neu drac cyflym

Yn achos hawliadau am fwy na £10,000 mae'n debygol y delir â'r rhain drwy'r broses aml-drac neu'r trac cyflym. Gall yr achosion hyn fod yn gymhleth, ac felly gall gymryd hwy na chwe mis i'w cwblhau.

Apelio yn erbyn penderfyniad y llys

Os byddwch chi neu'r parti (unigolyn) arall yn anghytuno â phenderfyniad y barnwr, gallwch apelio. Rhaid i chi gael sail briodol a chaniatâd y barnwr i apelio.

I ganfod beth sy'n digwydd yn awr, darllenwch ein ffurflen **EX304 Rwyf wedi cychwyn hawliad yn y llys - beth sy'n digwydd nesaf?**

Oes angen cyngor cyfreithiol arna'i?

Gallwch gael cyngor a gwybodaeth cyfreithiol yn rhad ac am ddim gan nifer o sefyliadau. Cofiwch, all staff y llys ddim rhoi cyngor cyfreithiol ichi am eich achos.

Ble allaf gael mwy o wybodaeth?

I gael gwybodaeth gyffredinol am ddatrys anghydfod cyfreithiol, ewch i www.direct.gov.uk

Am gyngor ar weithdrefnau'r llys, i gael y ffurflenni sydd eu hangen arnoch neu help i'w llenwi, siaradwch â staff y llys. Ond cofiwch, ni fedrant roi cyngor cyfreithiol ichi. Er enghraifft, ni fedrant ddweud wrthydd a oes gennych hawliad da neu bwy y dylech hawlio ganddynt.

Gallwch fod yn gymwys am gymorth cyfreithiol. Ewch i www.gov.uk/legal-aid i gael rhagor o wybodaeth.

Cewch hefyd gyngor cyfreithiol am ddim yn un o Ganolfannau'r Cyfraith neu gan ganolfan Cyngor ar Bopeth yn www.adviceguide.org.uk

I ddarllen ein taflenni eraill yn y gyfres hon, ewch i courttribunalfinder.service.gov.uk

I gael gwybodaeth am faterion defnyddwyr, cysylltwch â'r gwasanaeth Cyswllt Defnyddwyr ar 08454 04 05 06 neu ewch i www.consumerdirect.gov.uk

Ar gyfer materion yn ymwneud â dŵr, cysylltwch â'r Cyngor Defnyddwyr Dŵr ar 0121 345 1000 neu 0845 039 2837 (bydd hwn yn eich ailgyfeirio at eich pwyllgor lleol) neu drwy e-bostio enquiries@ccwater.org.uk

Am faterion yn ymwneud â ffonau llinell dir, ffonau symudol a'r rhyngwrdd, ffoniwch Ofcom ar 020 7981 3040 neu gallwch anfon e-bost at Ofcom drwy eu gwefan yn www.ofcom.org.uk

Am faterion yn ymwneud â nwy a thrydan, ffoniwch Ofgem ar 020 7901 7295 neu e-bostiwch consumeraffairs@ofgem.gov.uk

I gael gwybodaeth am sut i gysylltu â'r gwasanaethau Ombwdsmon, cysylltwch â chymdeithas Ombwdsmon Prydain ac Iwerddon ar 020 8894 9272 neu e-bostiwch secretary@bioa.org.uk

Am fanylion cyswllt ein llysoedd i gyd, ewch i courttribunalfinder.service.gov.uk

Pa gymorth ychwanegol sydd ar gael os gennyf anabledd?

Os oes arnoch angen y daflen hon mewn fformat arall, er enghraifft mewn print bras, dylech gysylltu â'ch llys lleol am gymorth. Gellir dod o hyd i fanylion cyswllt ar gyfer yr holl lysoedd ar-lein yn courttribunalfinder.service.gov.uk.

Os oes gennych anabledd sy'n golygu bod mynd i'r llys neu gyfathrebu yn anodd i chi, cysylltwch â'r llys perthnasol a gallant eich helpu chi. Gellir dod o hyd i fanylion cyswllt ar gyfer yr holl lysoedd ar-lein yn hmcts.courtfinder.justice.gov.uk.

Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn un o asiantaethau'r Weinyddiaeth Cyfiawnder. Mae'r asiantaeth yn gyfrifol am weinyddu'r llysoedd troseddol, y llysoedd sifil, y llysoedd teulu a'r tribiwnlysoedd yng Nghymru a Lloegr, a'r tribiwnlysoedd heb eu datganoli yn yr Alban a Gogledd Iwerddon. Rydym yn darparu system gyfiawnder deg, effeithlon ac effeithiol a weithredir gan farnwriaeth annibynnol.

Rydym yn anelu i sicrhau y gall bawb gael mynediad prydlon at gyfiawnder yn unol â'u gwahanol anghenion, boed yn ddioddefwyr troseddau neu'n dyst iddynt, yn ddiffynyddion a gyhuddwyd o gyflawni troseddau, yn ddefnyddwyr mewn dyled, yn blant mewn perygl o niwed, yn fusnesau sydd mewn anghydfodau masnachol neu'n unigolion sy'n mynnu eu hawliau cyflogaeth neu'n herio penderfyniadau cyrff y llywodraeth.

I gael rhagor o wybodaeth, ewch i www.justice.gov.uk/about/hmcts

